

Motion

1984/85: 30

Per-Olof Strindberg m. fl.

Åtalsunderlåtelse (prop. 1984/85: 3)

Propositionen innehåller bl. a. förslag om att åklagarna ges ökade möjligheter att underlåta åtal. Åtalsunderlåtelse skall kunna äga rum vid bötesbrottslighet, om någon misstänks för flera brott och då villkorlig dom kan påräknas. Förslaget leder till ökade möjligheter att begränsa förundersökning.

Självfallet måste det vara möjligt att i viss utsträckning kunna underlåta att väcka åtal, då starka skäl talar härför. Redan gällande rätt gör dock detta möjligt. Här må hänvisas till 20 kap. 7 § rättegångsbalken.

Propositionen innebär utvidgning av möjligheten att underlåta åtal på ett sätt som strider mot centrala straffrättsliga principer och som skulle ytterligare urholka rätts säkerheten i landet. Vi motsätter oss därför förslaget.

Under de senaste decennierna har brottsligheten fortlöpande ökat i Sverige. 1983 anmäldes 960 000 brott, varav 800 000 var överträdelse av brottsbalken. Denna utveckling har lett till en tilltagande oro bland medborgarna. En av samhällets väsentligaste uppgifter är att skydda människor från den otrygghet en hög brottslighet typiskt sett medför. Att lagbrytare grips, åtalas och döms för sina gärningar har en oerhörd betydelse för att allmänheten skall kunna hysa tilltro till och respekt för samhället och dess normer.

Genom lagstiftning har ett antal handlingar straffbelagts. Det är då utomordentligt viktigt att den som överträder gällande regler blir föremål för reaktion från samhällets sida. Om lagbrott endast möts av passivitet eller halvhjärtade försök till tillrättaförande av den felande upplöses medborgarnas förtroende för staten. Var och en kan då konstatera att från det allmännas sida framförs ett dubbelt budskap. Trots att visst handlande är straffbelagt vidtas inga åtgärder mot den skyldige. Anser ansvariga beslutsfattare att upprätthållande av vissa lagar av en eller annan orsak – exempelvis besparingsskäl – är för dyrt skall dessa lagar enligt vårt förmenande avskaffas. Att behålla regleringarna men underlåta att inskrida om de åsidosätts är förkastligt och bör vara ett främmande inslag i en rättsstat.

Ett särskilt oroväckande tecken i den ökande brottsligheten är att ett så stort antal brott begås av ungdomar. Detta beror på många olika faktorer. Vi är dock övertygade om att en grundläggande orsak är att den normbildning som tidigare ägde rum i familj och skola minskat i omfattning. Detta har under en följd av år påtalats av moderata samlingspartiet.

Att ånyo skapa en bred uppslutning kring värdet av normer och respekt

för stiftade lagar tar tid. Ett elementärt krav är dock att inte lagstiftaren själv, riksdagen, nu fortsätter med en verksamhet som kan betecknas som normupplösande. Det är nödvändigt att personer som begår brott blir utsatta för en reaktion från samhällets sida. Att en sådan reaktion är särskilt betydelsefull då det är fråga om förstagångsbrottslighet eller brott begångna av ungdomar säger sig självt. Uteblir påföljder eller uppfattas de som orimligt milda är risken mycket stor att ett första brott följs av flera. Det är i detta sammanhang förslagen om ökade möjligheter till åtalsunderlåtelse och begränsning av förundersökning skall sättas in.

En förundersökning torde för en person som för första gången begått ett brott ha en ingripande verkan. Att bli utsatt för polisförhör och påtagligt konfronteras med sin gärning måste ge en kraftfull erinran om det felaktiga i ifrågavarande handlingssätt. Följs därefter detta av åtal, inställelse inför domstol och slutligen dom är detta en erfarenhet som tveklöst hindrar många människor att begå brott igen. Det föreligger därför starka skäl till att motsätta sig en utvidgning av möjligheterna till åtalsunderlåtelse m. m. Detta är en allmänt spridd uppfattning, vilket framgår av vad remissinstanserna anført i denna fråga.

Härutöver medför förslaget en ändrad rollfördelning mellan åklagare och domstolar samtidigt som principen om allas likhet inför lagen riskeras. Vad särskilt gäller förslaget att åtalsunderlåtelse skulle kunna ske om villkorlig dom kunde påräknas vill vi erinra om att nämnda påföljd enligt brottsbalken är jämställd med fängelse. Detta visar hur långtgående den uppluckring i rättsmedvetandet är som propositionen innehåller. Det är vidare uppseendeväckande att enligt propositionen åtalsunderlåtelse på grund av påräknad villkorlig dom bör ske bl. a. om den misstänkte haft "bristande kännedom om straffbudet". Uttalandet strider mot en grundläggande princip i svensk straffrätt.

Propositionen sägs vara ett led i strävandena att koncentrera rättsväsendets resurser till bekämpandet av allvarigare brottslighet. Vi hävdar att detta innebär en felsyn på hur brottslighet uppkommer. Som ovan anförts är det sannolikt så att flertalet brottslingar i ett inledande skede begår mindre allvarliga brott. Som ett resultat bl. a. av den obefintliga eller milda reaktionen på brottet från samhällets sida utvecklar de med tiden ett förstärkt kriminellt beteende med därav följande grövre brottslighet.

Det måste fastslås att även vad propositionen synes beteckna som mindre allvarlig brottslighet oftast upplevs nog så allvarligt av en person som drabbats av den. Upphör samhället att bekämpa denna typ av brottslighet är detta ett svek mot de enskilda människorna. Särskilt hårt drabbas de svaga, såsom pensionärer eller ekonomiskt utsatta grupper. Det är ett tecken på beklagensvärd cynism då socialdemokraterna på detta sätt aktivt främjar en minskad trygghet för människor som har behov av samhällets skydd.

En liknande bedömning av lagförslagets konsekvenser framförs av lagrå-

dets majoritet, justitieråden Höglund och Rydin: "En viss oro för den enskildes säkerhet till person och egendom kan skapas genom en ordning som styr över resurserna på en bekämpning av den grövre brottsligheten. Det gäller att inte lämna den enskilde i sticket därför att hans anspråk på rättsskydd ter sig mindre angeläget allmänt sett". Regeringsrådet Wahlgren, lagrådet, erinrar om att varje utvidgning av möjligheterna till åtalsunderlåtelse innebär ett avsteg från legalitetsprincipen, dvs. att åklagaren har en absolut plikt att åtala när objektiva förutsättningar för en fällande dom är för handen. Vidare konstaterar han att när varken åtalsunderlåtelse eller begränsningar av förundersökningar skall registreras uppstår risk för att personer som begår upprepade brott i olika delar av landet inte blir lagförda. Han förutser även stora problem vad gäller att få till stånd en över hela landet enhetlig och likformig lagtillämpning beträffande åtalsunderlåtelser.

Lagförslaget kommer, enligt Wahlgren, att leda till svårigheter att få grepp om rättsutvecklingen och hindra "insättandet av åtgärder för att komma till rätta med godtycke och orättvisor, vilket i sin tur ökar riskerna för rättsförluster och kan skapa en allmän misstro mot landets kriminalpolitik".

Med hänvisning till det anförda hemställer vi
att riksdagen avslår propositionen i sin helhet.

Stockholm den 17 oktober 1984

PER-OLOF STRINDBERG (m)

BERTIL LIDGARD (m)

ANITA BRÅKENHJELM (m)

GÖRAN ERICSSON (m)

NIC GRÖNVALL (m)

GUNNEL LILJEGREN (m)

MONA SAINT CYR (m)

STEN ANDERSSON (m)

i Malmö

INGER WICKZÉN (m)

ALLAN EKSTRÖM (m)

MARGIT GENNSER (m)

BJÖRN KÖRLOF (m)

SVEN MUNKE (m)

ARNE SVENSSON (m)